

Een taal leren op de Volksuniversiteit

Foto: Huub Luijten.

Het grootste taleninstituut van Nederland?

Kinie Lunshof

De geschiedenis van de volksuniversiteiten begint in de tweede helft van de 19de eeuw. De eerste volksuniversiteiten werden opgericht om de kennis en ervaring opgedaan binnen de universiteiten ten dienste te laten komen van de gehele maatschappij. De poorten van de universiteiten gingen zo doende open voor 'het volk'.

Vandaag de dag blijken de volksuniversiteiten hun programma zoveel mogelijk aan te passen aan de plaatselijke, educatieve behoeften en omstandigheden.

Kinie Lunshof-Venema is al jaren verbonden aan de Volksuniversiteit Venlo als docent Frans en coördinator van de sectie Frans. Zij schetst hoe er op de Volksuniversiteit wordt gewerkt.

Volwassenen die een talencursus willen volgen, hebben een brede keus. Ze kunnen daarvoor terecht bij commerciële instellingen, bij ROC's die cursorisch onderwijs aanbieden en verder ook bij het Goethe-Institut, het Institut Français Maison Descartes, de Alliance Française, de British Council, Instituto Cervantes, Istituto Italiano di Cultura en Società Dante Alighieri. Een belangrijk deel van het talenonderwijs aan volwassenen wordt aan zo'n kleine honderd Volksuniversiteiten gegeven. De Volksuniversiteiten geven in wel twintig verschillende talen les. Ongeveer drieduizend cursisten volgen lessen Frans. Voor Engels is er nog meer belangstelling. Italiaans en Spaans zitten de laatste jaren in de lift. Op veel plaatsen worden ook Russisch, Duits, Nieuw-Grieks, Indonesisch, Arabisch en NT2 gegeven.

Schoolscheiden en dwang zijn buitengesloten

In 1871 startte James Stuart, verbonden aan *Cambridge University*, de *University Extension Movement*. Al snel volgden Duitsland, België en Denemarken. Deze Europese ontwikkeling kende in Nederland aanvankelijk weinig navolging. Het duurde tot 1913 eer de eerste

Nederlandse Volksuniversiteit in Amsterdam, met steun van de universiteit, werd opgericht. De statuten omschrijven het doel van de volksuniversiteit als volgt: 'Het doel der Volksuniversiteit is voor de Amsterdamsche burgerij van alle klassen de gelegenheid tot meer algemeene ontwikkeling en hoogere beschaving te openen, door cursussen op velerlei gebied te doen houden, waarbij schoolschheid en dwang geheel zijn buitengesloten'.

Het Amsterdamse initiatief kende al snel navolging. Uiteindelijk werden er in Nederland tot aan de Tweede Wereldoorlog 23 volksuniversiteiten opgericht. Het programma bestond in deze jaren vooral uit lezingen. Pas in de jaren 30 zien we het ontstaan van meerjarige talencursussen.

Direct na de Tweede Wereldoorlog kent het volksuniversiteitswerk een bloeiperiode. Het aantal volksuniversiteiten groeit in vijf jaar van 23 tot 65. Vooral de talencursussen - ondermeer ook voor mensen die gaan emigreren - waren enorm populair. Langzaam maar zeker komen volksuniversiteiten losser te staan van de wetenschap. Het accent komt meer te liggen op de diversiteit van de cursussen dan op de strakke facultaire inrichting.

De groei komt tot stilstand in het tweede helft van de jaren vijftig. Een stagnatie die tot eind jaren zestig voortduurt. Volksuniversiteiten gaan dan nieuwe cursussen voor nieuwe doelgroepen ontwikkelen. Zo ontstonden Nederlandse taalcursussen voor 'gastarbeiders', speciale cursussen voor mensen met alleen lager onderwijs, alfabetiseringscursussen en cursussen op het gebied van de vrouwenemancipatie.

Het is moeilijk om een beeld te geven van de volksuniversiteit in Nederland anno nu. Daarvoor zijn de onderlinge verschillen te groot. Volksuniversiteiten zijn veelal ondergebracht in stichtingen; ze zijn daardoor zelfstandig, flexibel en kunnen elk hun eigen cursusaanbod samenstellen en uitvoeren. Wel is er een overlegorgaan, de Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten, dat zorg draagt voor belangenbehartiging en organisatieondersteuning. Ook al is elke volksuniversiteit autonoom, via de Bond en in navolging van bijvoorbeeld de volksuniversiteiten in Denemarken en Duitsland, hanteren ze voor de talencursussen min of meer dezelfde opzet. Cursisten kunnen lessen op alle niveaus volgen, van cursussen voor beginners tot conversatiegroepen voor gevorderden.

Geen diploma's

Volksuniversiteiten bieden non-formeel of, zoals men het ook wel noemt 'drempelloos en niet-eindtermen gericht' onderwijs. Om een cursus te volgen heeft men geen

bepaalde vooropleiding nodig. De cursussen leiden niet op voor een diploma. Wel kunnen cursisten op eigen verzoek een verklaring ontvangen dat zij een cursus op een bepaald niveau hebben bijgewoond, of getraind worden voor het behalen van een certificaat of diploma.

Het cursusprogramma van een volksuniversiteit wordt voortdurend afgestemd op de behoeften van het publiek. Het aanbod is zeer afwisselend en doorgaans op de praktijk gericht. De cursussen variëren van kunstgeschiedenis tot metselen, van voetzonreflextherapie tot informatica, van tuinaanleg tot filosofie.

Dat drempelloos slaat ook op de kosten van deelname: de cursussen zijn zeer betaalbaar. Volksuniversiteiten worden gefinancierd uit de opbrengsten van lesgeelden en vaak (gedeeltelijk) uit subsidies van plaatselijke overheden, de gemeentes dus. Docenten zijn meestal niet in dienst, maar werken per cursus met een free lance-contract. Zij zijn via hun volksuniversiteit niet verzekerd tegen ziektekosten, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. Ook is er voor hen geen pensioenregeling. Docenten die wèl meerdere cursussen per week geven, moeten sedert de invoering van de Wet op Flexibiliteit van Arbeid in dienst van de volksuniversiteit genomen worden, of ze sluiten als eenmansonderneming een contract met hun volksuniversiteit. In dit laatste geval moeten ze als ondernemer geregistreerd staan. Over het algemeen zal een docent aan een volksuniversiteit daarom een beperkt aantal cursussen geven.

Gemotiveerde docenten

Toch geven er veelal ervaren, zeer gemotiveerde docenten les aan een volksuniversiteit. Sommigen hebben een tweedegraadsbevoegdheid, anderen zijn eerstegraadsbevoegd, en een enkeling heeft een 'lagere akte'. Voor gevorderde conversatiegroepen werken we met geboren Franstalige docenten. Docenten zijn hun volksuniversiteit meestal erg trouw en vaak langer dan tien jaar aan het instituut werkzaam. Het is dan ook heel leuk om er les te geven: de cursisten zijn zondermeer erg gemotiveerd. De enige reden waarom deze afhaken is dat men ècht geen tijd meer heeft, tevreden is met wat men er geleerd heeft en het wel genoeg vindt, of omdat men om wat voor reden dan ook de lessen niet meer kan bijbenen.

Als freelancer dient een docent aan een volksuniversiteit zelf voor bij- en nascholing te zorgen. Daarom zijn we blij, dat de sectie Frans van Levende Talen bereid is hier de helpende hand te bieden en in samenwerking met het Institut Français Maison Descartes het ook mogelijk heeft gemaakt een beknopt leerboek voor vakantiecursussen Frans te ontwikkelen.

Praktijkvoorbeeld

Aan de Volksuniversiteit Venlo e.o. volgen al vele jaren zo tussen de 180 en 200 personen per jaar een cursus Frans. Voor het basistraject zijn de groepen maximaal achttien deelnemers groot, de conversatiegroepen hebben twaalf deelnemers. Er zijn cursussen overdag, meestal gevolgd door senioren, dames die 's avonds niet graag over straat gaan of moeders van schoolgaande kinderen. 's Avonds geven wij les aan volwassenen van gemiddeld twintig tot begin zestig jaar. Ook jongere cursisten - leerlingen uit het vwo of het mbo die wat extra's aan Frans willen doen - melden zich soms aan. Onze oudste cursist is ruim tachtig jaar. Hoe lang een cursist blijft, hangt af van de tijd die men aan een cursus wil en kan blijven besteden. Daarbij spelen persoonlijke omstandigheden een rol en als hij of zij werkt ook de arbeidsomstandigheden.

Ons cursusaanbod is opgebouwd uit een basistraject van vier of vijf jaar. Daarna kunnen cursisten overstappen naar een conversatiegroep. Cursisten die in het verleden al kennis van de taal opdeden, kunnen afhankelijk van hun niveau ook in vervoljaren van het basistraject instappen. Voor inschrijving voor een conversatiecursus is vooraf overleg met een docent gewenst.

In de eerste twee of drie jaar doen de cursisten kennis van de basisgrammatica op en leren zij zich qua woordenschat en uitdrukkingsvaardigheid redden in de meest voorkomende situaties op reis of bij ontmoetingen met Franstalige buitenlanders. Er zijn cursisten die het hierbij laten. In de twee jaar daarna wordt deze kennis, ook grammaticaal, uitgediept en uitgebreid. Cursisten die met conversatielessen beginnen, kunnen hiermee tot in het oneindige doorgaan. Aan sommige conversatiegroepen voor gevorderden nemen mensen deel die al langer dan tien jaar meedoen. Deze zijn in staat in vloeiend Frans over een onderwerp te debatteren. Ook in conversatiegroepen blijven wij aandacht aan woordenschat en grammatica besteden. Zoals bij meerdere volksuniversiteiten het geval is, zijn de leerinhouden van de verschillende jaren van het basistraject en de programma's van de conversatielessen schriftelijk vastgelegd. Aan het begin van een cursusjaar krijgen cursisten het programma.

Kortlopende cursussen

Naast de cursussen die een heel seizoen duren – onze cursussen bestaan uit twaalf lessen van negentig minuten voor de kerstvakantie, en nog eens twaalf daarna – zijn er kortlopende cursussen, zoals opfriscursussen grammatica en vlak voor de zomer vakantietaalcursus-

sen. Ook geven wij korte cursussen over taal en cultuur. Voor het komende seizoen zijn een cursus rond de tentoonstelling *Astérix et l'Europe* gepland, een cursus ter voorbereiding van een Franse toneeluitvoering en een rond een Franse film. Een en ander in samenwerking met de plaatselijke openbare bibliotheek en de schouwburg.

Lesmateriaal

Voor lessen aan volwassenen bestaan aparte leergangen voor het basistraject, zowel van Nederlandse als van buitenlandse uitgeverij. De laatste gebruiken we minder frequent, omdat de meeste uitgaven geen vertaling van de woordenlijsten bevatten en de uitleg van de grammatica alleen in het Frans is. Voor conversatielessen is het aanbod van lesmateriaal minder uitgebreid. Docenten moeten, vooral voor de gevorderde groepen, zelf op zoek naar materiaal en dit didactisch bewerken. De meeste cursisten volgen de lessen niet alleen uit interesse voor de taal, maar vooral ook voor de cultuur van Franstalige landen. Aan dit laatste besteden we dan ook veel aandacht. Hiervoor gebruiken we - voorzover dit materiaal al niet in de lesboeken voorkomt - zoveel mogelijk artikelen uit kranten en tijdschriften, tv en ook video-opnames gebruikt.

Gemotiveerde cursisten

Waarom gaan cursisten naar een volksuniversiteit voor een talencursus? In de eerste plaats zijn de lessen aantrekkelijk in prijs, vergeleken met die van een commercieel taleninstituut. Verder voelen cursisten er zich thuis door het open karakter van de lessen: er worden geen eisen gesteld aan hun vooropleiding en prestaties worden alleen op eigen nadrukkelijk verzoek getoetst. Elke cursist heeft dezelfde interesse: het leren van een taal. De sfeer in een les is daarom meestal heel saamhorig, ook al omdat er veel in kleine groepjes geoefend wordt. Veel van wat er in de lessen wordt behandeld, sluit aan bij ervaringen van de cursisten zelf. Dat lokt uit tot praten (uiteraard zoveel mogelijk in de doeltaal ...). Dit maakt dat ook cursisten die het Frans voor hun werk nodig hebben, een cursus bij de volksuniversiteit komen volgen. Voor beginners is het leren van een taal in groepsverband gezelliger en goedkoper, maar ook cursisten die de beginselen van de taal al beheersen vinden het plezieriger een beroepsgerichte taaltraining in de informele sfeer van een volksuniversiteit te volgen.

Leuk en tòch leerzaam ...

Hoe plezierig hun lessen ook mogen zijn, cursisten willen in de eerste plaats iets leren. Die twee dingen combineren is voor docenten soms een hele klus. Volwassenen zijn zoals gezegd doorgaans gemotiveerd, maar ook heel kritisch op wat zij krijgen voorgeschoteld. Dat betreft zowel het lesmateriaal als de manier van lesgeven. Een les moet zo mogelijk nog gestructureerder zijn dan in het voortgezet onderwijs. De cursisten vragen voortdurend naar het waarom. Steeds zal er rekening mee moeten worden gehouden dat zij de vreemde taal in de eerste plaats voor de praktijk van alledag willen leren. Gelukkig zijn er voor het basistraject voldoende communicatieve methodes met geluidsmateriaal in de handel, die veel gelegenheid tot oefenen in de les aanbieden. Meestal zijn de oefeningen die thuis voorbereid moeten worden van een sleutel voorzien. Zo kunnen cursisten alles nog eens zelfstandig op hun gemak bestuderen.

Deelnemers aan een cursus stellen het op prijs dat in de lessen gewerkt wordt met tekstmateriaal waarmee ze in de praktijk geconfronteerd kunnen worden: handgeschreven brieven, fragmenten uit folders en artikelen uit de Franse pers. Ook aan deze behoefte voldoen de meeste moderne methodes. Senioren overigens hebben vaak behoefte aan 'rustiger, serieuzer' materiaal: niet al te kleurig, en met teksten in drukletters, geen kopieën van handgeschreven teksten.

Doordat toetsing officieel geen plaats heeft in de cursusopzet, is het aan de docent om herhalingsmomenten in te lassen. Niet nadrukkelijk, maar toch ... Dit geldt speciaal voor grammatica en woordkennis. Om deze nog eens te herhalen en er extra mee te oefenen gebruiken docenten vaak extra materiaal in de vorm van spelletjes, puzzels of korte sketches. Sommige moderne methodes voor volwassenen bieden ook dit extra materiaal aan, evenals uitgebreide informatie over verschillen in leerstijlen. De oefenstof is divers en heel gevarieerd van vorm. Is dit niet het geval, dan zal een docent op zoek gaan naar geschikte oefenstof of deze zelf maken.

Het 'open' leersysteem van een volksuniversiteit wordt als heel prettig ervaren. Een nadeel is uiteraard dat voortgang in kennis moeilijk te meten is. Cursisten zullen zichzelf aldoor 'bij de les' moeten houden. Dat is hun meestal goed toevertrouwd: cursisten weten anderszins goed waar het aan schort als zij in de les niet mee kunnen komen. Blijft dit langere tijd het geval, dan trekken zij zelf meestal wel hun conclusie. Een docent die laat blijken dat hij of zij de lessen goed voorbereidt, bewijst in dit verband dat de cursisten serieus genomen worden. Daarnaast is het ook belangrijk regelmatig te peilen of cursisten tevreden zijn over de gang van zaken, of dat zij het anders willen.

Een hele klus dus - en dan hebben we het nog niet eens gehad over tempo- en niveauverschillen binnen een groep. Dat het meestal toch goed lukt, maakt dat onze cursisten en hun docenten aan de lessen veel voldoening beleven. ■

Volwassenenonderwijs en de VLLT

Wat we kortweg 'volwassenenonderwijs' noemen, is heel divers. Omdat er nogal wat raakvlakken met het talenonderwijs in het voortgezet onderwijs zijn, willen de verschillende secties van de VLLT graag samenwerken met docenten in het volwassenenonderwijs. Daartoe is een werkgroep samengesteld met vertegenwoordigers uit alle secties. Het doel is de belangen te behartigen van docenten die met volwassenen werken door het bundelen van know-how en het bevorderen van nascholing op dit gebied. Maria Bonaria Urban is een van de voortrekkers (zie ook het interview op pagina 24).

In de komende nummers van *Levende Talen Magazine* zullen we aandacht besteden aan het volwassenenonderwijs. Dit artikel is de eerste in de serie. We besteden ook nog aandacht aan de ROC's en aan commerciële taleninstituten.

Op de Landelijke Studiedag van de VLLT op 2 november 2002 in Utrecht zijn er speciale workshops voor het volwassenenonderwijs. Het programma van de studiedag is bijgevoegd. Zie voor nadere informatie ook <www.levendetalen.nl>.